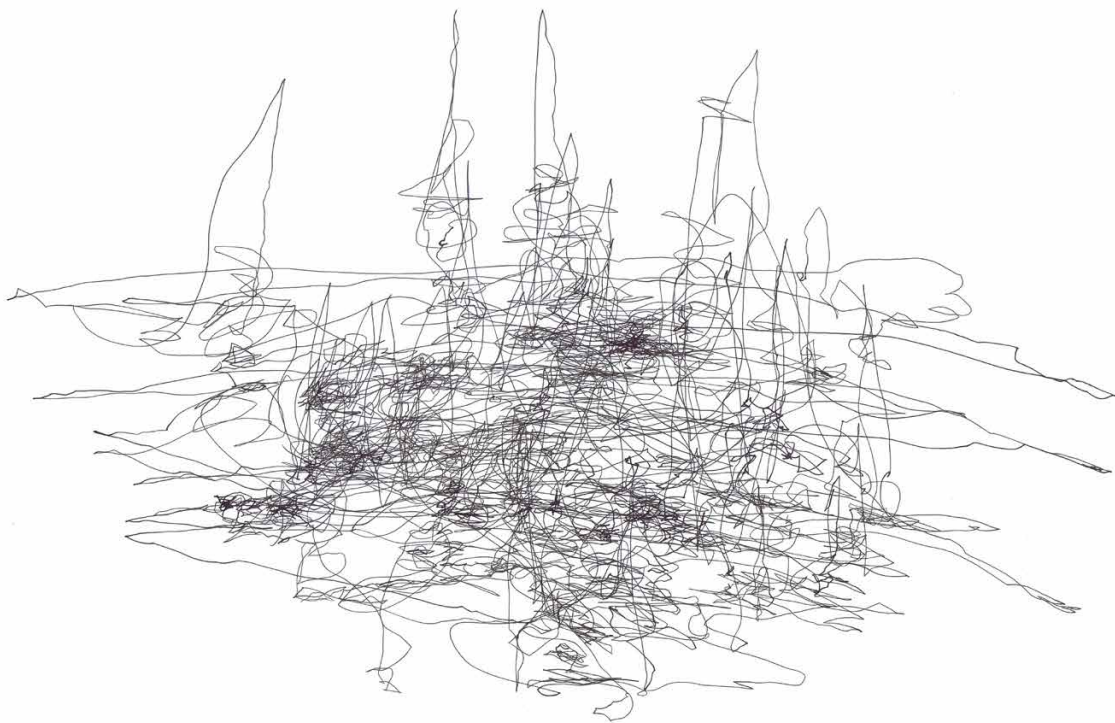

Nou Atles Il·lustrat

A cura de Glòria Jové i Quim Bonastra

CRÈDITS

Edició

Museu Pedagògic de Castelló

Curadors

Glòria Jové i Quim Bonastra

Coordinació

Museu Pedagògic de Castelló
Servei d'Activitats Socioculturals - UJI

Textos

Glòria Jové, Quim Bonastra, Rosa Agost, Joan Traver, Nicolás Medina Galiana, Neus Lozano-Sanfèlix, Susana Castilla Valverde, Vicent Falomir del Campo, Concha Calvo Más, Carmen Emo Barberá, José Caño Llorens, Damià Vives, Manuel Rosas Artola, Hermini Segarra, Elvira Safont Cruz.

Imatges

Museu Pedagògic de Castelló.

Arts i composició

Neus Lozano-Sanfèlix

Il·lustració coberta

Damià Vives

Revisió textos

Miquel Ortells Roca

Imprimeix

Museu Pedagògic de Castelló
Servei d'Activitats Socioculturals - UJI

Dipòsit Legal: CS-23-2021

ISBN: 978-84-09-26563-3

DOI: <https://doi.org/10.6035/9788409265633.2021>

Versió en paper limitada a 50 exemplars, una part dels mateixos estarà destinada a universitats, biblioteques i museus. Aquesta publicació ha sigut realitzada pel Museu Pedagògic de Castelló amb el recolzament del Servei d'Activitats Socioculturals de la UJI.

Aquest llibre es publica sota llicència Creative Commons "Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada", permetent-se la seua còpia per qualsevol mitjà sempre que mantinga el reconeixement de l'autoria, no faja us comercial de les obres i no realitze cap modificació d'elles.
<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/es/legalcode.es>

Nou Atles Il·lustrat

A cura de Glòria Jové i Quim Bonastra

D'educació, mapes i mirades: òptiques diverses, passions compartides, canvis inevitables i mons millors

La interdisciplinarietat és el leimotiv a l'hora de dissenyar, de teixir, de fer realitat un dels projectes amb què es va tancar el curs 2017-2018 a la Facultat de Ciències Humanes i Socials: l'exposició "Nou Atles Il·lustrat", una mostra inaugurada l'11 d'abril de 2018 i organitzada pel Museu Pedagògic de Castelló, coordinat per Joan Traver. Una proposta educativa que ha sigut el corol·lari magnífic d'una legislatura marcada per paraules com diversitat, complicitat, emoció, coneixement, transparència, igualtat, cultura, ciència, humanitats, sinergia, transformació, exigència, equip, goig i estima, entre moltes d'altres.

Com tantes activitats al llarg d'aquests anys a la Universitat Jaume I, aquesta exposició és una suma de mirades i treballs diferents i complementaris: diversitat d'espais, multiplicitat de propostes, visions distintes sobre l'educació que prenen un cos nou i ens interpel·len gràcies al *savoir faire* de Glòria Jové i Quim Bonastra, professors de la Universitat de Lleida.

Una proposta arriscada que ho sacseja tot: perquè això és, en síntesi, el que justifica l'existència de la universitat i, més concretament, dels estudis vinculats a l'educació. Sense una idea de l'educació com a acció transformadora no pot haver-hi una mirada completa i una voluntat de millora i canvi en la nostra societat. Des de la universitat, tenim l'obligació de provocar noves mirades, de sacsejar-nos nosaltres i sacsejar l'alumnat que es forma per a ser mestres. Hem de sacsejar la universitat, l'escola, la societat. No sé exactament en quin ordre anirà més ràpid tot; segurament, el més eficaç és fer-ho de forma conjunta i col·laborativa, creant nous camins i creuant-nos entre ells.

Exposicions com la que vostés, lectors d'aquest catàleg, podran veure, fan possible creure en una educació diferent en la qual es tenen en compte totes les intel·ligències i en la qual el fet de treballar des del cor i des de les emocions constitueix un camí segur i ferm cap al coneixement. Una educació on els mestres siguin capaços de mirar i veure cada xiquet i cada xiqueta com a éssers individuals, únics, especials, diferents i on els mestres siguin també capaços de comprometre's perquè infants i adolescents puguin arribar a ser persones crítiques, reflexives, creatives, apassionades, empàtiques, curioses, lliures per triar què volen ser i com volen ser.

Gràcies al treball de Glòria i Quim, i també de molts dels companys i companyes del Museu Pedagògic de Castelló i del Museu de Belles Arts que aniran apareixent al llarg d'aquestes pàgines, és un veritable plaer enfrontar-se a un ús de la cartografia que ens sorprén i ens captiva a mesura que passem pels escenaris diversos de

l'exposició: la foscó d'un habitacle al bell mig de la llum del vestíbul de la Facultat de Ciències Humanes i Socials, on descobrim un mapa de la mà de Lewis Carroll i d'un antic projector recuperat pel Museu Pedagògic (gràcies, Nicolas Fabrice, per la teua ajuda indispensable!), ens situa davant d'un no-mapa blau de principi a fi; eixim de la Facultat i, enmig de l'Àgora de la Universitat Jaume I, ens espera un petit mapa a escala real que ens fa adonar-nos de la relativitat de l'espai i del pas del temps; a l'altra banda de l'Àgora, en la Biblioteca de l'UJI, unes vitrines són l'embolcall transparent per al diàleg entre formes diferents de comunicació amb les quals transitem al llarg dels dies i les nits a través de llocs ben diversos, des de les pàgines dels llibres, les postals d'altres èpoques o els missatges de mòbil i a partir de les quals, els visitants creen nous mapes conceptuals; després, baixem al cor de la ciutat, i a l'Edifici Menador ens espera una primera sala plena de mapes de temps passats, l'ordre i les fronteres ben marcades dels quals eren la representació perfecta d'unes vides emmarcades i encotillades, i una segona sala en la qual la superposició de mapes gegants ens permet veure el món de formes molt diverses en funció de la nostra mirada particular. Anem cap a la mar i ens acull el Museu de Belles Arts de Castelló, on el diàleg entre l'art i algunes de les peces en tres dimensions del Museu Pedagògic són una metàfora perfecta de l'educació com a suma de coneixements i on el viatge entre els mapes del passat i del present ens fan reflexionar sobre el nostre lloc en el món.

Com a degana de la Facultat de Ciències Humanes i Socials que va inaugurar aquesta exposició, voldria agrair la passió amb la qual han treballat Glòria Jové i Quim Bonastra, i la visió rica i enriquidora que tenen de l'educació. La seua mirada va coincidir tant des del primer moment amb la dels companys i les companyes del Museu Pedagògic i la del meu equip, que va ser molt fàcil i molt emocionant fer realitat aquest projecte. Combinar des de l'erudició de primer nivell amb els petits detalls sempre tan importants ha sigut possible també gràcies al suport del rector Climent, als companys i companyes de la Biblioteca de l'UJI, als departaments vinculats a l'àmbit de l'educació, a l'Ajuntament de Castelló, al Museu de Belles Arts i a l'Espai d'Art Contemporani. Gràcies pel treball i pel suport.

Per a acabar aquesta presentació, voldria insistir en la idea que pensar i repensar l'educació és un dels objectius que hem intentat treballar al si de l'equip deganal que he tingut el privilegi d'encapçalar aquests anys i que, sens dubte, cal continuar treballant. Exposicions com "Nou Atles Il·lustrat" ens guien per a trobar la direcció correcta en aquest viatge a la recerca del coneixement.

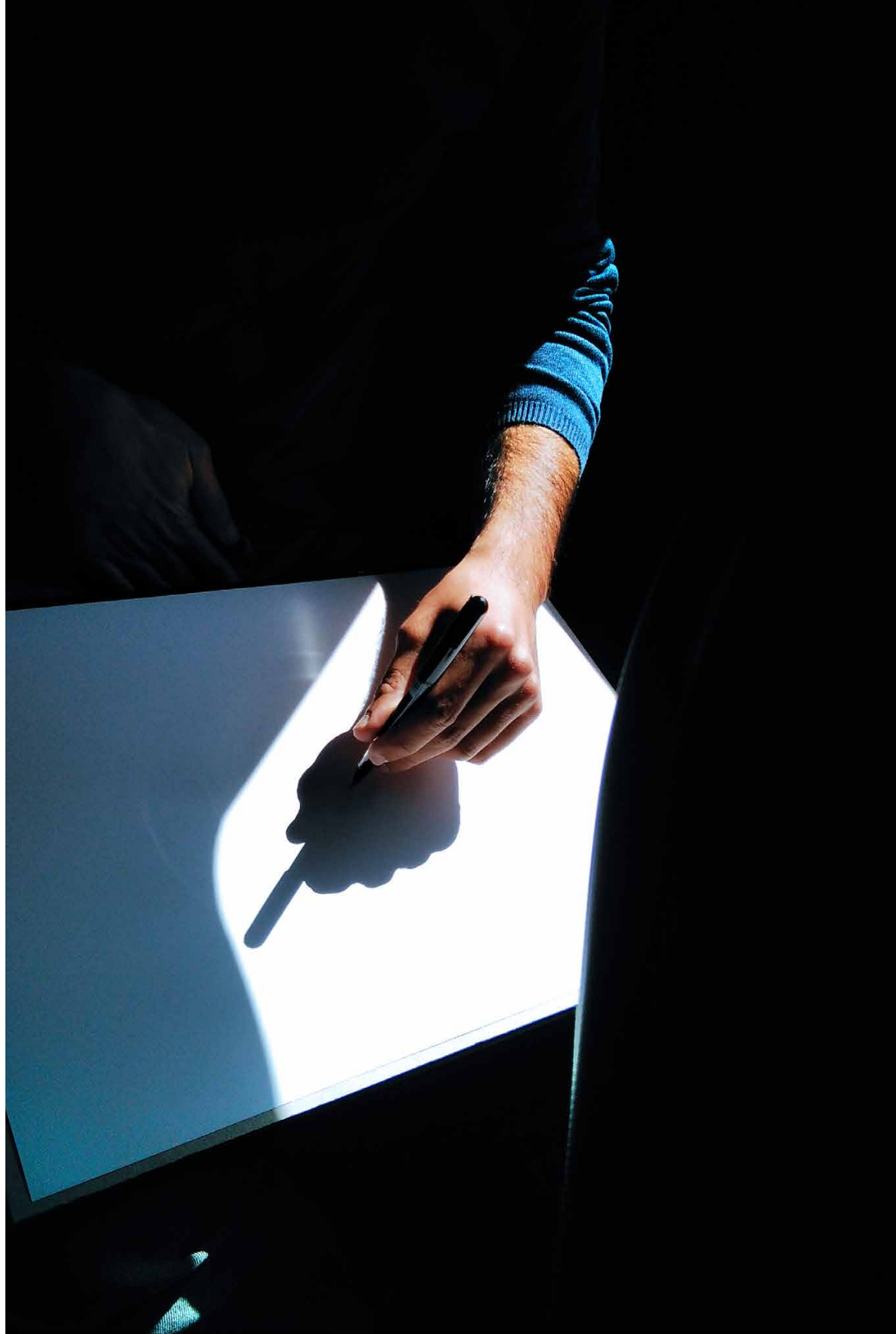
Rosa Agost

Degana Facultat de Ciències Humanes i Socials
Universitat Jaume I

Damià Vives cartografiant l'exposició.

Teixint xarxa, construint Museu

Amb l'exposició "Nou Atles il·lustrat" ens endinsem en un dels reptes més interessants que ens plantegem al Museu Pedagògic de Castelló (MPdC): reviure la vella i provocadora idea de Manuel Bartolomé Cossío sobre el paper dels museus pedagògics en la revitalització docent i ciutadana. Així, pretenem fer d'aquest un lloc predilecte per la renovació pedagògica, la innovació docent i la interpel·lació ciutadana en termes educatius, culturals i comunitaris a les terres de Castelló. Obrim un espai per al qüestionament i la reflexió. Ens interpel·lem sobre el paper que la cartografia -en les seues diferents accepcions- juga en les nostres vides i el nostre territori. Aprofitem els recursos propis i el patrimoni cultural del MPdC i la xarxa conformada pel Museu de Belles Arts de Castelló, l'Espai d'Art Contemporani, La Biblioteca de l'UJI i la Facultat de Ciències Humanes i Socials. Fem xarxa territorial teixint vincles personals. I, per a aquesta empresa, totes les veus són necessàries: tècniques, docents, estudioses, artesanes o investigadores. És un projecte necessàriament polifònic que es construeix des de la diversitat de les veus que el componen.

Mostrar per qüestionar, relacionar per provocar el pensament i encetar nous diàlegs, interaccionar per deconstruir conceptes assimilats acríticament i construir noves comprensions de la realitat.

El mapa és el territori? Quin és el paper que les cartografies han jugat en les nostres vides i el nostre territori? Quina importància té la cartografia en les diferents disciplines? Com ens ajuda a interpretar i comprendre la realitat? Com limita les nostres interpretacions? Com ha contribuït en la conformació de les nostres ciutats i les formes de viure-les? Quin paper ha jugat i juga la tecnologia en aquest fet? I les xarxes socials? El territori, ¿pot ser el mapa? Aquestes, entre d'altres qüestions, ens acompanyen en el trajecte que ens proposen realitzar Glòria Jové i Quim Bonastra, en l'exposició "Nou Atles il·lustrat". Una exposició necessària i irreverent, situada i provocadora, plural en els espais, els escenaris i els continguts. Un projecte que ens connecta amb altres formes de fer museu, amb altres maneres de fer xarxa i construir territori, amb altres vies per, críticament, seguir-nos repensant com a docents, com a ciutadans i ciutadanes, i repensar les institucions i els espais públics. Un projecte que per al MPdC constitueix tot un regal i una gran oportunitat per aprofundir des de l'art en els lligams entre l'educació, la cultura i el territori.

Avancem així, de la mà experta i còmplice de Glòria i Quim, en la idea de Luis Camnitzer "El museu és una escola".

Joan Traver

Director del Museu Pedagògic de Castelló
Universitat Jaume I

Nou Atles Il·lustrat

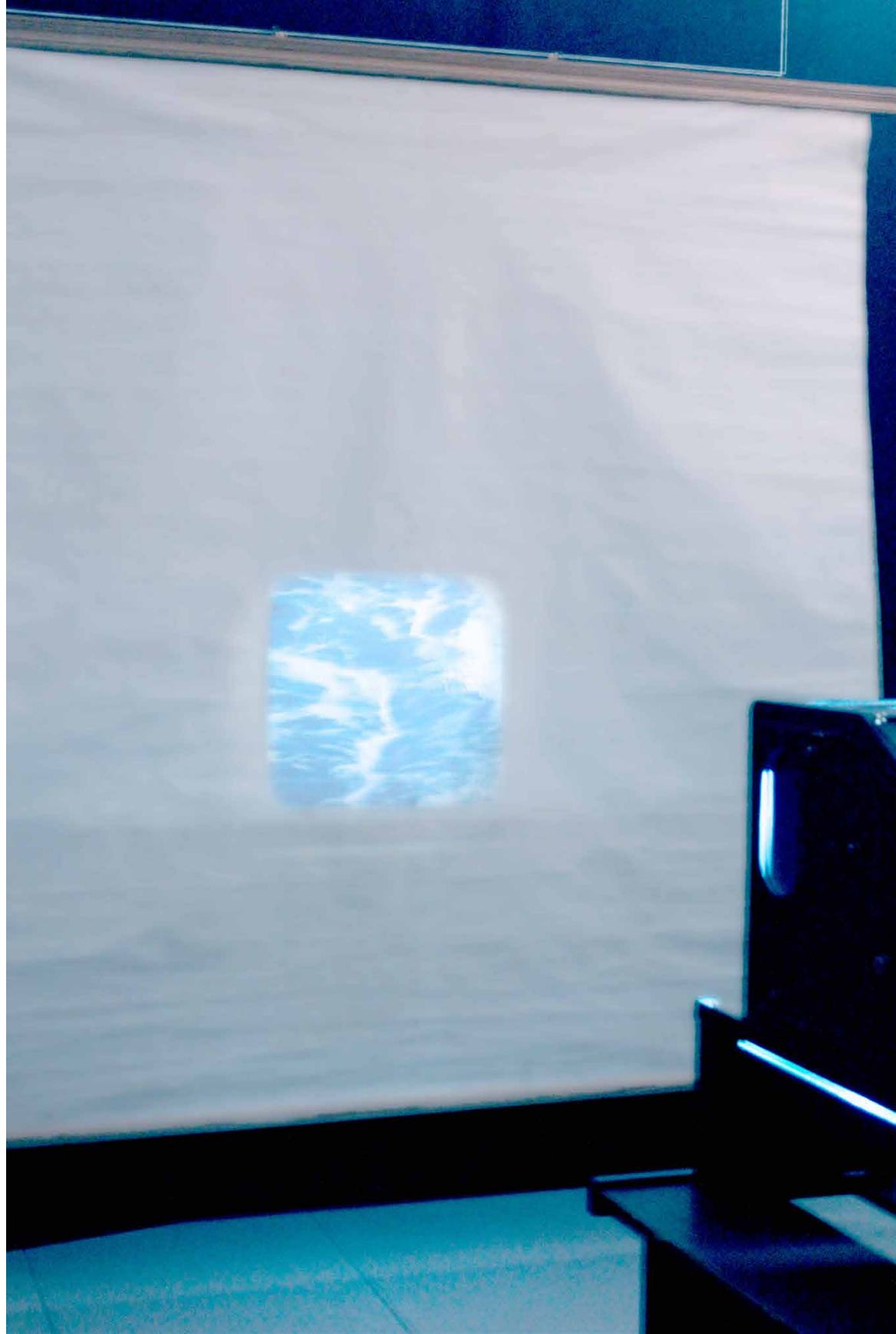
Un Atles, ens explica Didi-Huberman parlant de l'Atles d'Aby Warburg, constitueix al mateix temps una forma visual del saber i una forma sàvia del veure. La seva ambivalència, que es basa en la seva impuresa fonamental tant en l'àmbit estètic com epistèmic, hibrida allò sensible, la diversitat i la multiplicitat.

Aquesta exposició del Museu Pedagògic de Castelló intenta problematitzar, a partir de la cartografia, la realitat educativa actual. Els mapes, segons Deleuze i Guattari, són oberts, connectables, desmuntables, alterables, adaptables i fins i tot es poden trencar i rebre modificacions de manera constant.

A partir d'aquesta idea, el fons del Museu Pedagògic s'alia amb els de la Biblioteca de l'UJI i el Museu de Belles Arts i amb obres de diversos artistes per crear diferents cartografies del que per nosaltres signifiquen l'educació i l'aprenentatge, eines fonamentals en la construcció del que Foucault anomenava l'estètica de la existència que ens porta a fer de la nostra vida una obra d'art.

Glòria Jové i Quim Bonastra

Curadors de l'exposició
Universitat de Lleida

El mapa de l'oceà

Había comprado un gran mapa que representaba el mar
y en el que no había vestigio de tierra;
y la tripulación se puso contentísima al ver
que era un mapa que todos podían entender.
¿De qué sirven los polos, los ecuadores,
los trópicos, las zonas y los meridianos de Mercator?
Así gritaba el capitán. Y la tripulación respondía:
¡No son más que signos convencionales!
¡Otros mapas tienen formas, con sus islas y sus cabos!
¡Pero hemos de agradecer a nuestro valiente capitán
el habernos traído el mejor —añadían—,
uno perfecto y absolutamente en blanco!

Lewis Carroll, *La caza del Snark*, 1876.

Lewis Carroll, a La caça del Snark ens proposa el viatge impossible d'una tripulació improbable per trobar una criatura inconcebible. Per dur a terme aquest viatge no hi ha cap eina millor que un mapa en blanc. Un mapa apartat dels convencionalismes i de les rutes preestablertes, que ens permeti deambular, anar al llarg, pels indrets secrets de l'espai llis, un espai ple de possibilitats que ens ajudi a trencar els models heretats. Un mapa que ens posi en moviment, perquè el buit que evoca no és res més que una incitació a l'aventura, a la descoberta, a la cerca del tresor. Un tresor que, en aquest cas, no és res més que un cofre ple de petits detalls dels que està feta la quotidianitat.

Projector d'opacs. Fons Museu Pedagògic de Castelló. Universitat Jaume I.

El proyector de opacos

A mediados del mes de Febrero recibí un parte que decía: -“Hay que poner en funcionamiento un proyector de opacos. Muchas gracias”.

No sabía lo que me iba a encontrar, sinceramente no tenía ni idea de lo que era, tuve que investigar para saber sobre el tema. Una vez instruido me fui a hablar con Carmen Emo, me enseñó el epidiascopio (Proyector de Opacos) de los años treinta que funcionaba a 125V y lo primero que hice fue desmontarlo (no sin antes hacer varias fotos, por si acaso), comprobé el estado del cableado eléctrico, lentes, espejo, mecanismo. Carmen y yo lo limpiamos y arreglamos ya que tenía algún que otro desperfecto. En general estaba muy bien conservado, hasta la bombilla de 500w E27 estaba en perfecto estado, y su ventilador. ¡Que ganas de verlo en marcha!, ¡tras tantos años parado, guardado en almacenes!

Tuvimos que buscar un transformador 220/125V 500W, (Carmen tiene de todo en sus almacenes), hice unas conexiones provisionales para hacer la gran prueba de fuego, ¡y funcionó de maravilla!, pusimos una imagen debajo del aparato y se proyectó en la pantalla, no podíamos tenerlo mucho tiempo en marcha ya que se calentaba el papel de la imagen. La solución pasaba por conectar unos temporizadores de marcha y paro de pocos minutos.

Cuando Carmen me comentó que se tenía que hacer una exposición, y que iba a estar casi 3 meses en marcha, me asusté, ya que la bombilla no podía aguantar esas maniobras de marcha y paro al día aunque contáramos con otra bombilla de recambio de otro epidiascopio. Se me ocurrió conectar un LED COB de 30W para sustituir la bombilla, pero apenas proyectaba, no había suficiente potencia, y de pedir un LED más potente en las páginas web chinas podía ser un riesgo en cuanto a tiempo de entrega. Así que había que confiar en la bombilla original (cuando se fabricó aún no existía lo de “La Obsolescencia Programada”).

Un mes después recibí otro parte pidiéndome

que hiciera ya la conexión definitiva para la exposición, ya que venían los profesores Joan Traver (UJI), Glòria Jové y Quim Bonastra (Universitat de Lleida) para comprobar los materiales que se iban a exponer. Así pues, hice un cuadro con sus temporizadores y lo conecté. Cuando llegaron se puso en marcha y pasó lo que temía: se fundió la lámpara (¡que rabia!). Tuvimos que coger la lámpara del otro proyector que hay en el almacén del museo, para hacer la prueba y pudieran verlo. ¡Funcionó!, ¡qué bien!, todos estaban contentos, (aunque yo preocupado, pues era la última bombilla que teníamos). Unos días después, un compañero, Enrique, había recibido un paquete con un LED COB de 50W, le pedí que me lo dejara para realizar la prueba. La puse provisionalmente y funcionó perfectamente, proyectaba bien la imagen. ¡Que ilusión poder sustituir esa única bombilla de 500W por un LED!, le puse un buen disipador de calor que sería enfriado por el ventilador, hice un soporte que se adaptara al herraje original sin tener que taladrar ninguna pieza original, el cableado del LED lo camuflé como pude con el original, así cuando acabe la exposición se podría desmontar y colocar las piezas originales de nuevo como si nada hubiese pasado.

11 de Abril, llegó el día de la inauguración de la exposición «Nou Atles Il·lustrat», tuvimos una mañana ajetreada, Carmen, los compañeros de Gimecons colgando un telón negro en el hall para hacer un cerramiento oscuro y poder proyectar en una pantalla del siglo pasado una imagen del mar (Joan Traver me estuvo explicando unos días antes el por qué de esa imagen), yo con la instalación eléctrica, todo nervios antes de la inauguración pero el resultado está siendo todo un éxito. Estoy muy contento por haber aportado mi granito de arena a esta exposición.

Nicolás Medina Galiana

Tècnic Electricitat
Universitat Jaume I

1:1

En aquel Imperio, el Arte de la Cartografía logró tal Perfección que el mapa de una sola Provincia ocupaba toda una Ciudad, y el mapa del Imperio, toda una Provincia. Con el tiempo, estos Mapas Desmesurados no satisficieron y los Colegios de Cartógrafos levantaron un Mapa del Imperio, que tenía el tamaño del Imperio y coincidía puntualmente con él. (...) En los desiertos del Oeste perduran despedazadas Ruinas del Mapa, habitadas por Animales y por Mendigos.

Jorge Luis Borges. *Del rigor en la ciencia*. 1960.

1. Todo mapa uno a uno reproduce siempre de forma inexacta el territorio.
2. En el momento en que realiza el mapa, el imperio se vuelve irrepresentable.

Umberto Eco, *Sobre la imposibilidad de construir el mapa del imperio 1 a 1*, 1963.

El mapa está cerrado -pero la zona autónoma está abierta. Metafóricamente, se despliega dentro de las dimensiones fractales invisibles para la cartografía de control. (...) Sólo la psicotopografía puede trazar mapas a escala 1:1 de la realidad, porque sólo la mente humana posee la complejidad suficiente como para reproducir lo real. Un mapa 1:1 no puede «controlar» su territorio por la sencilla razón de que es virtualmente idéntico a él. Sólo puede ser usado para sugerir, para apuntar hacia, determinadas actuaciones.

Hakim Bey, *T.A.Z.*, 1990.

“Esa es otra cosa que hemos aprendido de vuestra Nación”, dijo Mein Herr, “el arte de hacer mapas. Pero lo hemos desarrollado mucho más que vosotros. ¿Cuál es para ti el mapa más grande que sería de verdad útil?”

“Sobre seis pulgadas por milla”

“¡Solo seis pulgadas!” exclamó Mein Herr. “Nosotros muy pronto superamos las seis yardas por milla. Entonces probamos con cien yardas por milla. ¡Y finalmente llegamos a la idea más fabulosa de todas! ¡Realizamos un mapa del país, con la escala de una milla por milla!”

“¿Lo habéis utilizado mucho?” pregunté.

“Nunca ha sido desplegado todavía” dijo Mein Herr, “los granjeros se opusieron. Ellos dijeron que cubriría completamente el país, ¡y no dejaría pasar la luz del Sol! Así que ahora utilizamos el propio país, como su propio mapa, y te aseguro que funciona casi tan bien.”

Lewis Carroll. *Sylvie and Bruno Concluded*. 1893.

Solem entendre l'escala com la relació entre la realitat i allò que la representa. Encara que aquesta relació pot adoptar diferents natures en el nostre imaginari, sobretot quan parlem de mapes, impera la relació matemàtica entre les dimensions d'un espai real i les d'aquell espai que el representa. El concepte d'escala és, de per sí, problemàtic, en el seu ús quotidià se solen mesclar concepcions abstractes i metafòriques o el seu ús com a categoria de pràctica i com a categoria d'anàlisi, també es pot contaminar per altres conceptes geogràfics veïns o, fins i tot, pot ajudar a desenvolupar visions jerarquizades de l'espai i del món.

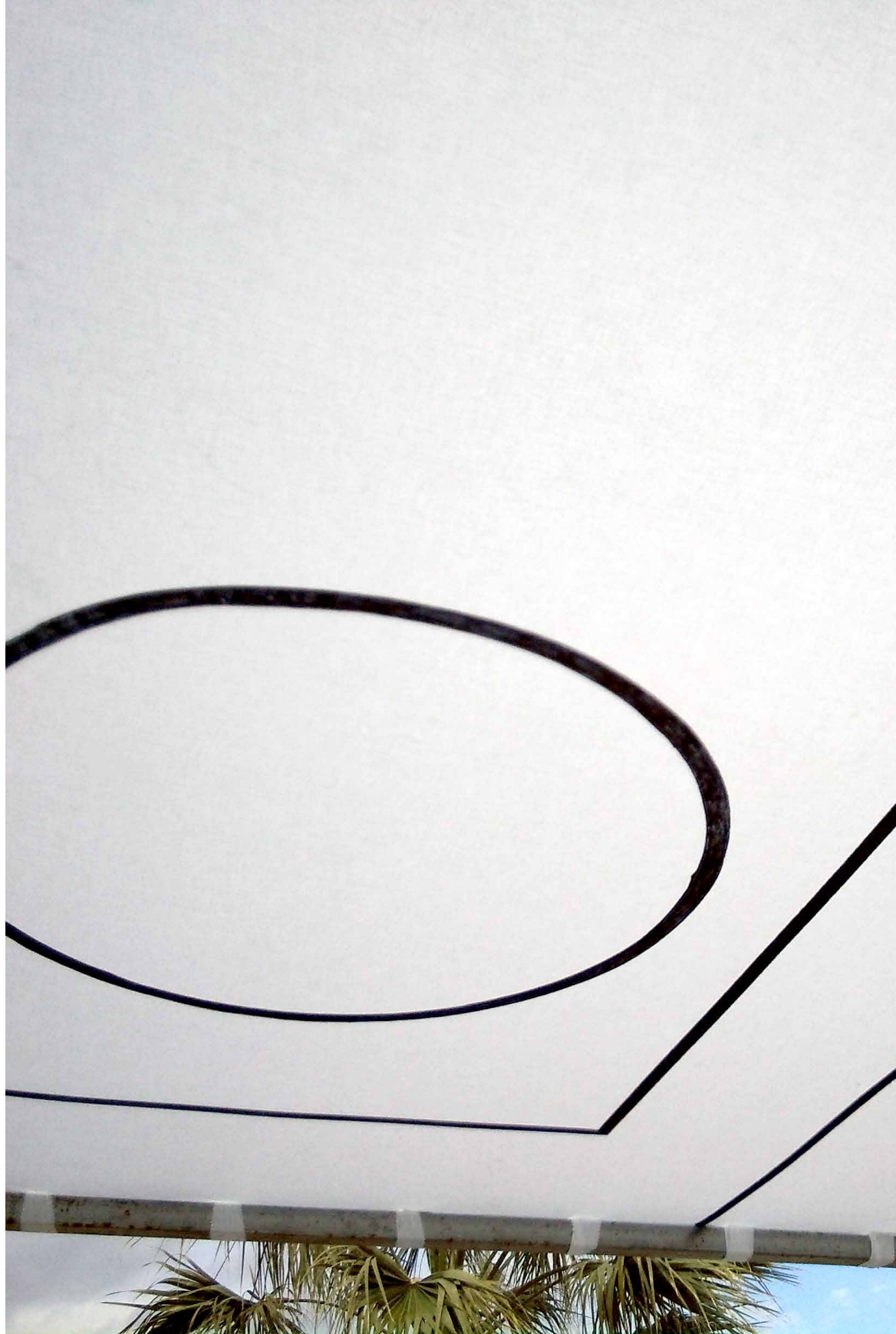
Què passa quan treballem amb un mapa a escala 1:1?

Lluny de mostrar una veritat oculta, el mapa a escala 1:1, desvela una inutilitat creadora, generadora, ontogenètica en la que realitat deixa d'estar subordinada al seu subjecte, és més, la realitat és intercanviable amb ell encara que d'una manera asimètrica, com el calc del que ens parlen Deleuze i Guattari. Com ens mostra Carroll a *Sylvie and Bruno Concluded*, el mapa esdevé territori.

Pràctiques artístiques per a la vida

La intervenció 1:1 a l'Àgora del Campus de la Universitat Jaume I ha sigut en més o menys mesura un element de transformació de la vida acadèmica. Mai eixe espai havia estat tan habitat com ho està ara. La peça no sols ha sigut un element poètic i discursiu entorn de la idea dels límits de la representació, també s'ha convertit en una zona de gaudi, un espai acollidor, una possibilitat de ser i estar a la universitat, d'una manera diferent. Protegit del sol, l'estudiantat ha fet córrer la veu de la necessitat de proveir els espais de més zones d'umbracle.

L'espai que acota 1:1, ha servit com a detonant i element reflexiu, ens ha convidat a copsar al mateix torn, l'ordre de la representació dièdrica i al desordre de tots aquells elements que conformen la realitat tangible que s'aprecia des de la mateixa intervenció: la pluja que la banya, els ocells que s'hi posen, el sol que la crema, el vent que la sacseja, les

veus que la traspassen, el contacte humà que la desplaça, l'erosió dels materials que la conformen... Advertint-nos d'aquesta manera, de la impossibilitat d'una realitat delimitada, d'un punt de vista hegemònic. De l'infinit nombre de configuracions possibles de l'estat de les coses. La pràctica artística com a producció de coneixements situats, d'una vida altra.

La intervenció 1:1 és plena de vida, la intervenció 1:1 canta a la vida plena.

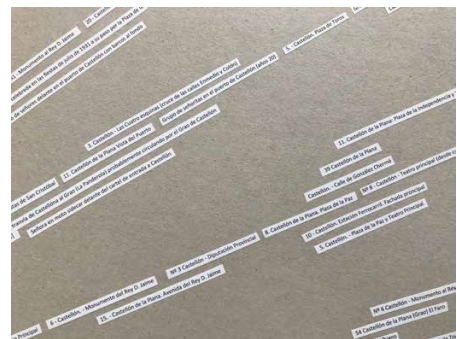
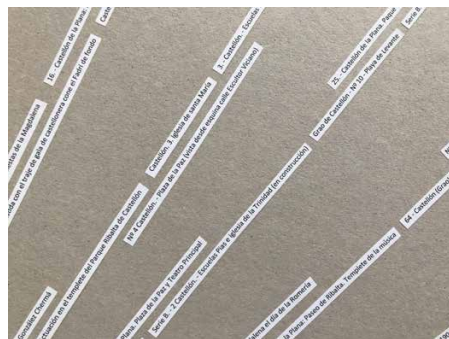
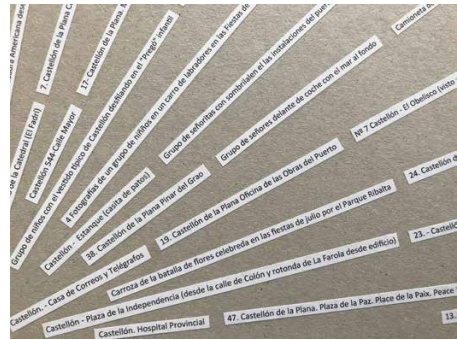
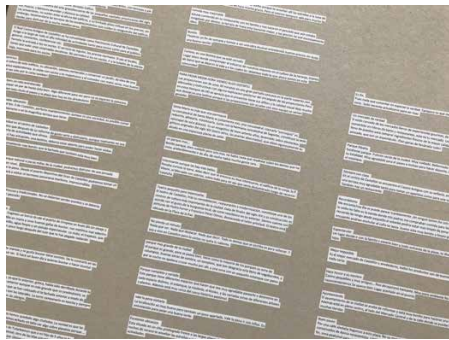
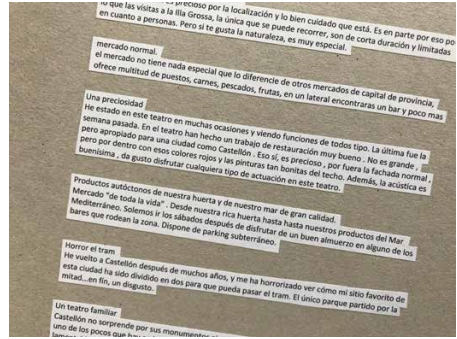
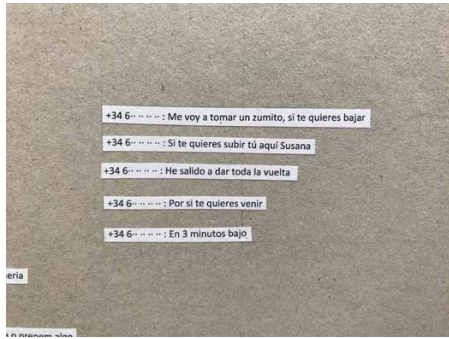
Neus Lozano-Sanfèlix
Artista, professora i investigadora
Universidad de Zaragoza

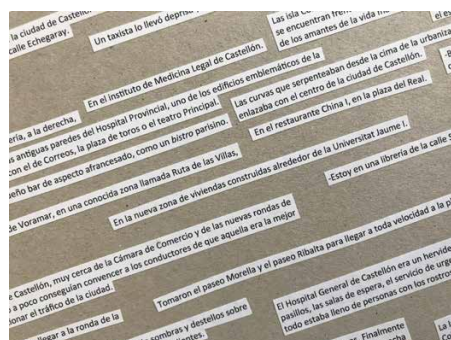
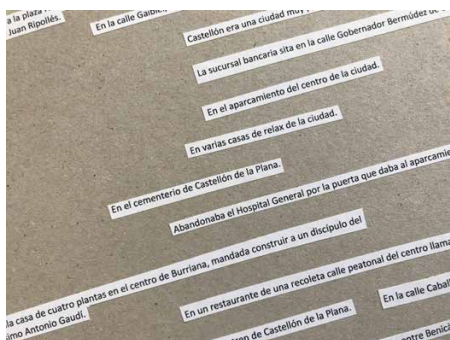
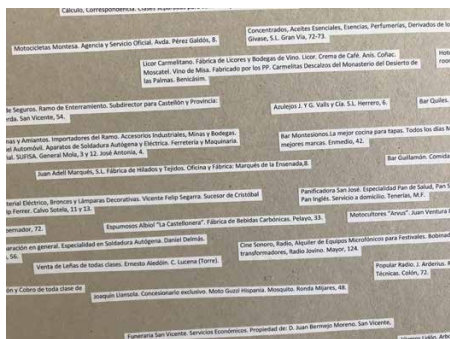
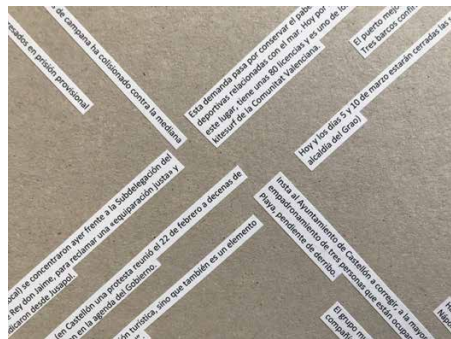
Llocs: Castelló

Com es construeixen els espais i els llocs? De què estan fets?

Com ens diu Doreen Massey, l'espai és el producte de les interrelacions, possibilita l'existència de la multiplicitat i està sempre sota construcció.

Així, a partir de llocs referenciats en les novel·les de l'inspector Monfort, de Julio César Cano, en guies comercials de Castelló, en programes de la Festa de la Magdalena, en fotos i postals del fons de la Biblioteca de la UJI, en el Periódico Mediterráneo, a Castellón Diario, a Tripadvisor i en missatges de Whatsapp d'estudiants de la Universitat Jaume I, hem creat una cartografia d'espais viscuts, imaginats, recordats... que ens fa veure que el lloc és aquell estat, aquell esdeveniment, que consisteix en estar tots junts units per una pluralitat de trajectòries, per la qual cosa no és intrínsecament coherent i està en constant negociació.

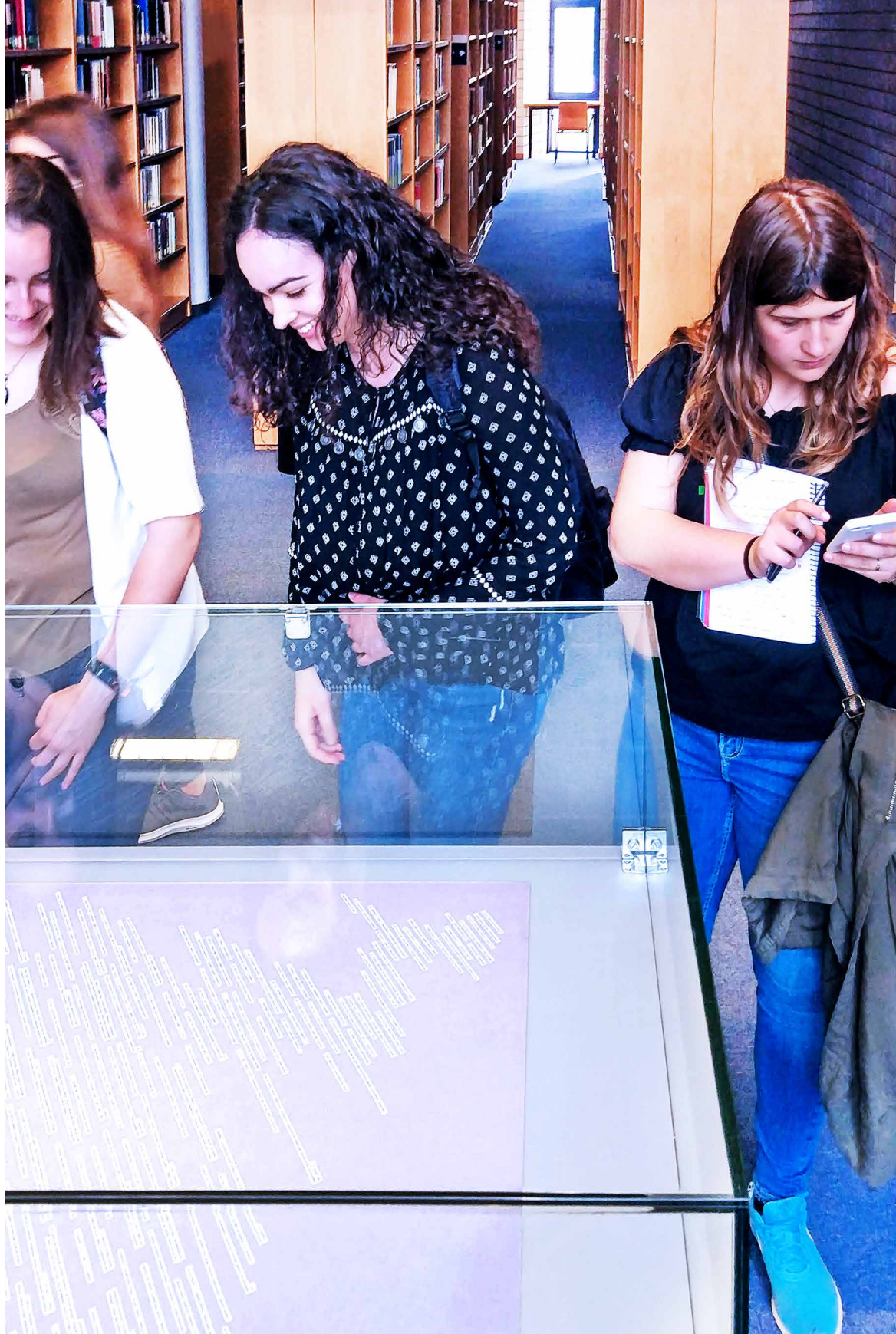

EIXIDA

Quan es fusiona el tecnològic amb el tradicional

Avui en dia tenim al nostre abast gran quantitat d'opcions tecnològiques, des de GPS, APP per a missatges tipus whatsapp, Telegram o *hashtags* per a etiquetar llocs, etc. Cada hashtag, cada entrada al MAPS genera una referència una nova cartografia viva de la ciutat. Cada carrer, cada botiga formen part de la nostra història i del nostre repertori cartogràfic. I és que Castelló és una ciutat amb molta vida al carrer: la gent es troba a les tasques, a la Porta del sol, a la porta de la biblioteca... sigui l'hora que sigui trobes gent pel carrer.

En la recopilació dels missatges de diferents persones ha estat bonic veure com s'ha fet ús de la tecnologia per a continuar quedant per a fer safareig o anar a la fresca, tan arrelat a la gent d'aquí.

Susana Castilla Valverde

Becària Museu Pedagògic de Castelló
Universitat Jaume I

[05/04/18 13:22:31]: Cuando llegue te digo
[05/04/18 13:22:36]: Estamos en el parque que hay en la arena. El verde de enfrente del observatorio
[05/04/18 13:22:41]: Por si te quieres venir
[05/04/18 13:22:42]: Sino te digo algo luego para tomar una cerveza
[05/04/18 13:22:45]: Sigo al sol
[05/04/18 13:22:46]: Pues te voy a ir a dejar la bici
[05/04/18 13:22:48]: A les 9:30h vaig a Jonatan
[05/04/18 13:22:56]: Lorena voy a buscarte
[05/04/18 13:24:35]: Festival en Benicassim
[05/04/18 14:03:51]: Yo no estoy en toda la magdalen
[05/04/18 14:04:18]: Jo ixé finde no que haure de pujar al poble que ara estare dos semanas sense pujar
[05/04/18 14:05:25]: La última que nos vimos fuimos a Valencia y tú no estabas
[05/04/18 14:05:37]: Para Magdalena si que podríamos quedar un día a tomar algo
[05/04/18 14:10:01]: Esta tarde Laia y yo estamos apuntadas a una ruta x castellon
[05/04/18 14:10:03]: Pero Laia no puede ir
[05/04/18 14:10:06]: Alguna se viene conmigo?
[05/04/18 14:10:08]: Tio no menrecordava que ere avui, sino no men haguera anat jope
[05/04/18 14:10:15]: Divendres al sopar vens, oi?
[05/04/18 14:10:18]: Si
[05/04/18 14:10:21]: Baixare aposta ehh
[05/04/18 14:10:29]: Yo no voy a hacer rutas
[05/04/18 14:10:37]: Vendrás el viernes?
[05/04/18 14:10:47]: Pero yo creo q me quedare en castellon
[05/04/18 14:14:22]: Jo estic treballant ara
[05/04/18 14:14:26]: I estic al poble
[05/04/18 14:14:28]: Ixire casi a les 8
[05/04/18 14:14:41]: Yo salgo a las 20h de las jornadas de educación
[05/04/18 14:14:43]: Pensaba q salías a las 9
[05/04/18 14:14:51]: Y tomamos algo en la terraza
[05/04/18 14:15:06]: Noooo llegaré a Castellón sobre esa hora
[05/04/18 14:15:16]: Arribare 9 o 9 i algo
[05/04/18 14:15:44]: Susi envia ubicacion
[05/04/18 14:15:52]: De tu casa

Nou Atlas Il·lustrat i Biblioteca UJI

La biblioteca de l'UJI va ser, entre abril i juny de 2018, una de les seus de l'exposició "Nou Atlas il·lustrat" que va estar organitzada pel Museu Pedagògic de Castelló.

Pocs mesos abans del muntatge de la mostra ens varen visitar el director del Museu, Joan Traver, i la seva col·laboradora Carme Emo, amb ells venien dos professors de la Universitat de Lleida: Gloria Jové i Quim Bonastra. Recorde que els vàrem mostrar la col·lecció cartogràfica històrica de la nostra universitat, però això no es el que realment els interessava. Vàrem estar tractant el tema sobre els objectes que podrien anar a l'exposició. Al final no s'exposaren ni llibres, ni mapes, ni revistes... es varen triar textos de novel·les, de guies de viatge, peus de fotos de Castelló i tot plegat es va recollir per aquesta mostra.

Es varen triar textos de les novel·les de Julio Cèsar Cano, autor malgrat no ser de Castelló però sí resident en les nostres terres, és un gran coneixedor del territori castellonenc i ens fa un recorregut pels carrers i places de la capital de la Plana a través de les investigacions realitzades per l'inspector Monfort. A part de l'obra de Cano, vàrem triar una sèrie de les descripcions realitzades en les Guías Comerciales de Castellón de la dècada dels vint del segle passat, que foren una altra base textual de l'exposició. Aquestes Guies es poden consultar, en accés lliure, en el repositori institucional UJI <repositori.uji.es> Una altra font d'informació que es va emprar fou les postals històriques de Castelló i que formen part de les col·leccions especials de la Biblioteca UJI. A l'igual que en els altres materials no es triaren les imatges sinó el peu de la foto. També els programes de festes de la Magdalena foren utilitzats per a representar el

context geogràfic local. El fons hemerogràfic de la premsa històrica local de la nostra biblioteca, com els diaris: *Mediterráneo* i el desaparegut *Castellón Diario* també s'utilitzaren per recollir textos i poder ser exposats. A més de tota aquesta relació de recursos d'informació, es va arrebregar missatges del WhatsApp dels estudiants i informació del Tripadvisor relacionada amb Castelló, mitjançant la qual es podien crear una sèrie d'itineraris amb una nova visió de la ciutat.

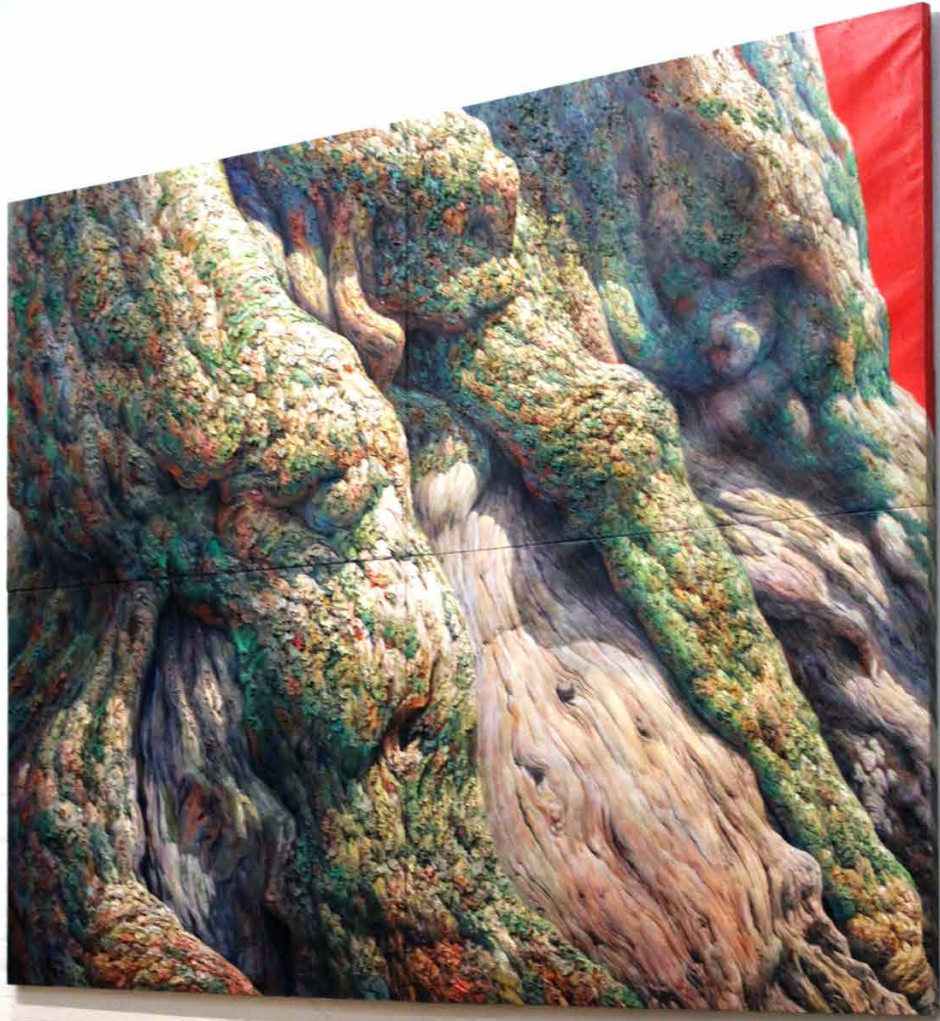
Tot aquest retall de textos foren exposats en 6 vitrines a la primera planta de la Biblioteca. Aquest espai de la biblioteca es sol dedicar per a mostrar als usuaris el material bibliogràfic antic i específic propi. En molts casos, es tracta d'un fons inaccessible, de material únic i molt valuós.

"Nou Atlas Il·lustrat" ha estat una exposició no convencional i sí diferent a la resta de les realitzades a la nostra biblioteca. El fàcil haguera estat exposar llibres, fotografies, mapes, etc. de Castelló que en el cas dels mapes el nostre fons ens disposem des del segle XVI fins l'actualitat, però no era això, com he comentat abans, el que els volia transmetre.

En definitiva, el resultat final de l'exposició Nou Atlas Il·lustrat ha estat una composició molt variada i moderna i que dona un nou concepte i una nova visió de la cartografia.

Vicent Falomir del Campo
Director de la Biblioteca
Universitat Jaume I

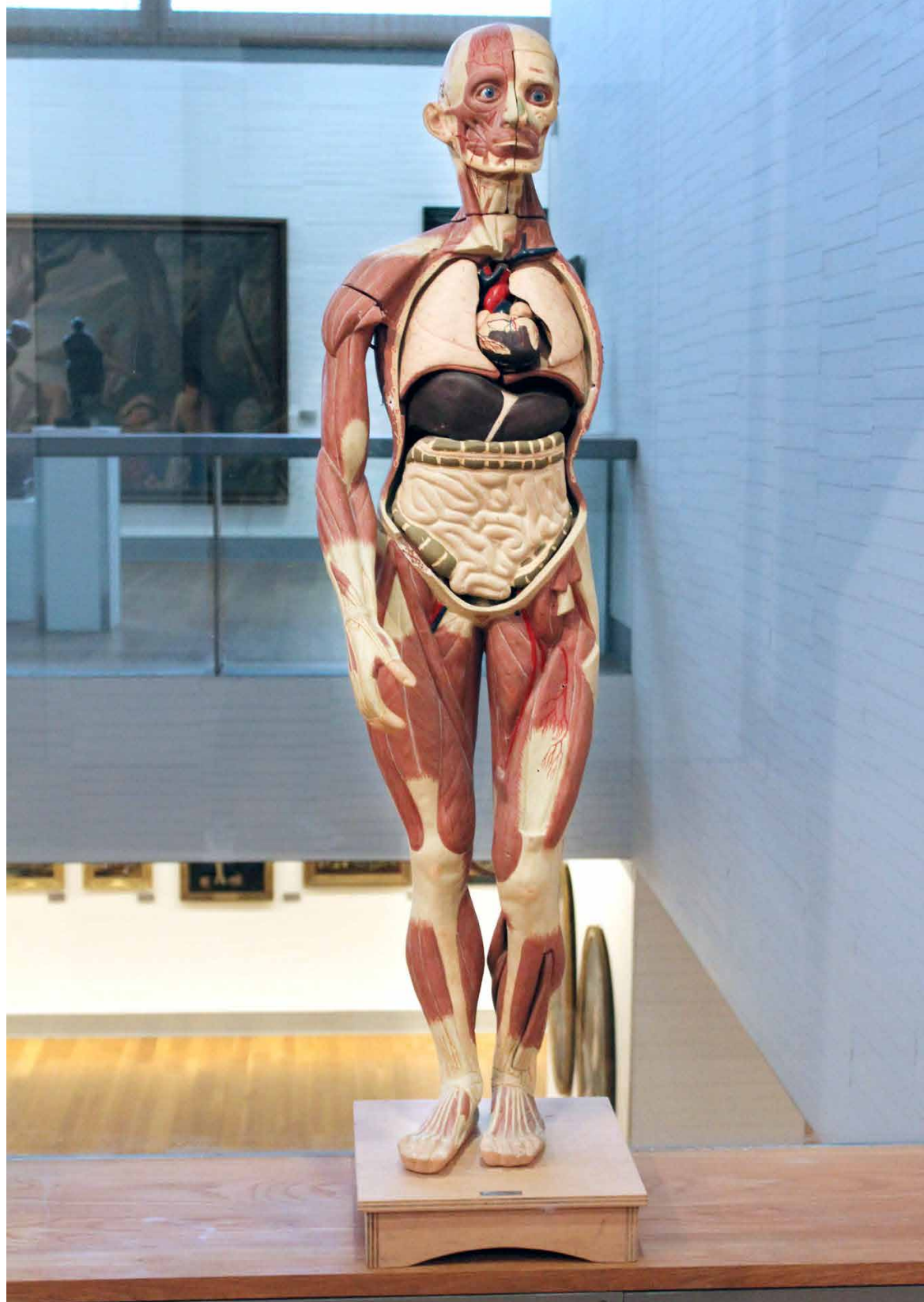
Fragment de naturales (1999 – 2001), Josep Biot Molins. Oli sobre llenç, 228 x 292
Museu Belles Arts de Castelló. Dialogant amb les maquetes geològiques del Fons del Museu Pedagògic de Castelló.

Trans

Artículo 3. La transdisciplinariedad es complementaria al enfoque disciplinario; hace emerger de la confrontación de las disciplinas nuevos datos que las articulan entre sí, y nos ofrece una nueva visión de la naturaleza y de la realidad. La transdisciplinariedad no busca el dominio de muchas disciplinas, sino la apertura de todas las disciplinas a aquellos que las atraviesan y las trascienden.

Carta de la transdisciplinariedad, 1994

[illegible]

37

Laparatomia (1898). Vicent Castell Domènech. Oli sobre llenç, 145 x 230 cm. Museu Belles Arts de Castelló.
Dialogant amb l'home clàssic del Fons del Museu Pedagògic de Castelló.

Laparotomía

Los personajes que componen el óleo de Vicente Castell, que está en el Museo de Bellas Artes.

Se trata del ginecologo Manuel Candela Pla practicando una laparotomía con sus ayudantes: Modesto Cogollos Galán y Ramón Gómez Ferrer y, como instrumentista, Enrique López Sancho.

Manuel Candela Pla (1847-1919), era valenciano de nacimiento y también de formación, aunque terminó sus estudios de medicina en la Facultad de Madrid, donde obtuvo el título de licenciado en 1872. Fue nombrado titular de la clínica tocoginecológica de Valencia. Perteneció al grupo experimentalista encabezado por Amalio Gimeno (1850-1936). El laboratorio de Jaime Ferrán, durante la vacunación anticolérica de 1885, se instaló en una casa de su propiedad. En 1884 fundó el Progreso Ginecológico y Pediatra, primera revista valenciana de la especialidad, que se publicó de forma independiente hasta 1889 y fusionada con la *Crónica Médica* hasta 1894. En ella aparecieron cerca de doscientos artículos originales, una quinta parte de los cuales fueron del propio Candela.

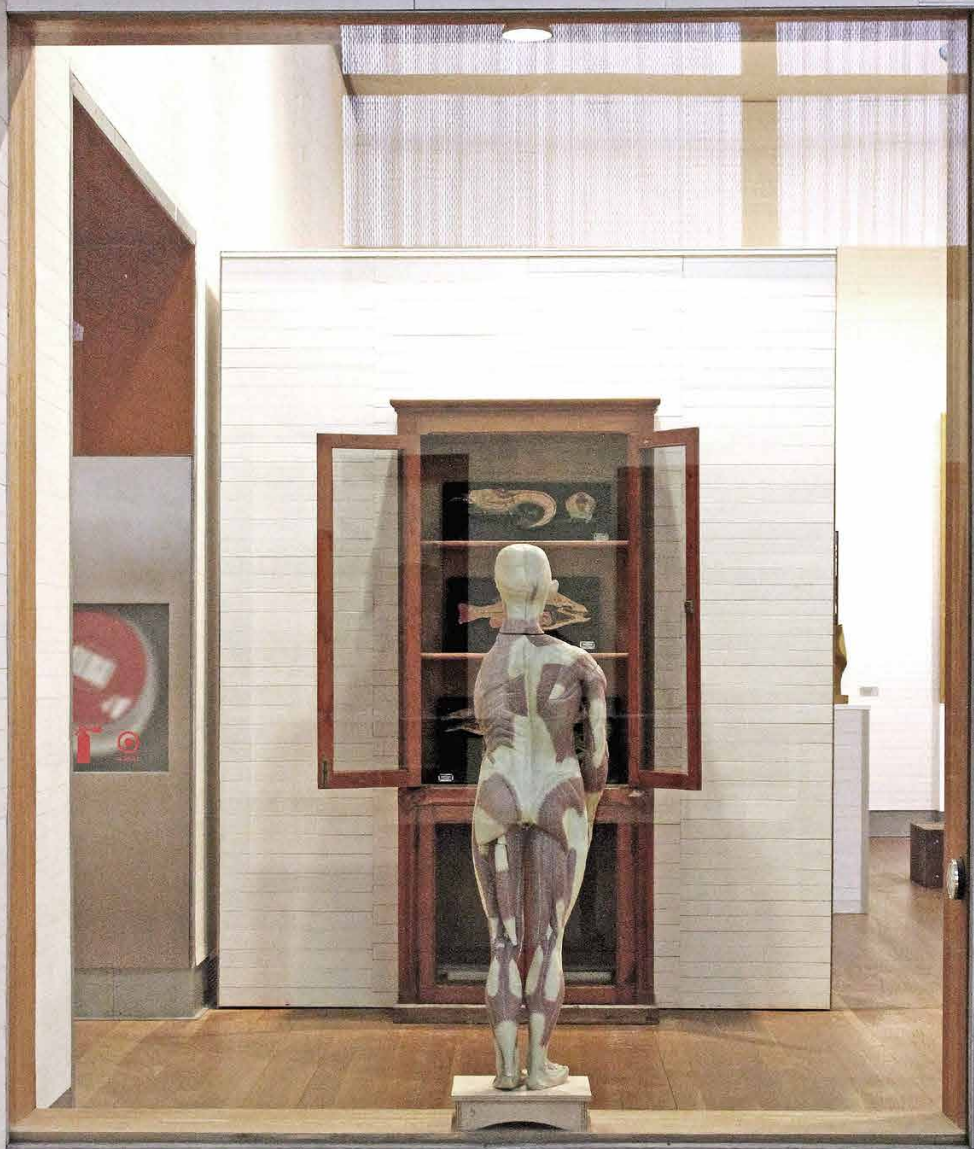
El tema obstétrico que más le interesó fue el parto patológico, en especial la placenta previa, que planteó con un criterio

intervencionista, introduciendo la cesárea como tratamiento de preferencia. En 1886 practicó una histerectomía abdominal, ocho años después de su sistematización por Freund, en un caso de cáncer uterino. La repercusión social de las operaciones abdominales de Candela inspiró probablemente el cuadro al óleo "Laparatomía" del pintor Vicente Castell.

Candela contribuyó decisivamente a la difusión de la información tocoginecológica internacional, sobre todo a través de su revista, que publicó más de medio millar de resúmenes y noticias. Fundó asimismo en 1882 un "Instituto Ginecológico" privado, primera institución asistencial valenciana de la especialidad, cuya actividad fue recogida entre 1896 y 1903 por los Anales del Instituto Candela. A su empeño personal se debió también la publicación de la segunda época de la revista *La Crónica Médica*, que se editó desde 1907 hasta su muerte en 1919.

Este es un pequeño resumen biográfico de un gran científico valenciano, formado en una facultad de referencia en España: la Facultad de Medicina de Valencia.

Concha Calvo Más
Professora
Universitat Jaume I

Materials didàctics

Des del començament a Castelló de la Escola Normal Femenina allà per l'any 1900 fins als nostres dies, en els seus més de 100 anys d'història formant educadors, molts són els llaços que uneixen la nostra ciutat amb els estudis de Magisteri.

Per les aules ha passat i viscut un segle d'història, i les persones que han format part d'ella han tingut uns companys que són testimonis silenciosos de l'essència mateixa del coneixement compartit. Ajudants impagables per comprendre la vida, els materials didàctics formen part importantíssima de l'educació per ajudar a conèixer i comprendre el món que ens envolta.

De tots ells, que han sigut molts, es mostra en esta exposició una xicoteta part, però no per això menys important. Mapes, maquetes, models anatòmics, làmines, etc., desprenen experiència, saviesa, educació, sentiments... en eixe atlas que és el coneixement, despertant la curiositat pel saber d'aquells que miren bé en l'exposició i es fan preguntes. Ens continuen acompanyant en la nostra vida, o potser serà al revés? Em pregunte quan els mire, quan em miren...

I mirant a l'home clàssic puc veure en ell com és el meu interior. Els seus músculs, perfectament modelats donant-li forma, de sobte s'obren i apareixen davant nostre, com si d'un mapa tridimensional es tractés, els òrgans que conformen el cos humà. Imagino la meua sang circulant per artèries i venes similars a les que hi ha dibuixades en el seu cos de resina, el seu cervell dominant des de dalt, enviant els senyals perquè res s'aturi, perquè tot flueixi. Està al nostre abast, el toquem, veiem la seva morfologia, ens parla sense paraules, imaginem a través d'ell la laparoscòpia representada en el quadre de la sala on s'exposa.

La seva visita al museu serà breu, tornarà al laboratori de ciències naturals que des de fa més de 70 anys és casa seva, on seguirà acompanyant-nos, al costat d'altres materials didàctics, per a fer-nos més comprensible el saber humà.

Carmen Emo Barberá
Tècnica de Laboratoris Docents
Universitat Jaume I

Territori ordenat, territori dominat

Des de ben llunyà, una de les estratègies que els estats han utilitzat per controlar y dominar els territoris, i per consegüent les seves poblacions, ha estat conèixer el seu espai, tant el geogràfic com el social. Per fer efectiu aquest coneixement del territori s'ha utilitzat, entre d'altres tècniques, la seva mesura, la erecció d'infraestructures de comunicació o la seva compartimentació a fi de fer-lo més transparent a la mirada dels governants.

En els nostres dies, actes tan banals i quotidians com buscar una adreça per internet o utilitzar el telèfon mòbil, ens fan col·laborar en aquesta estratègia inquisitiva de recopilació d'informació espacial i d'altres tipus per part d'ens cada cop més borrosos i difusos que poden utilitzar aquesta informació de formes insospitades.

El got de Vicarello

En la Sala d'arqueologia del Museu de Belles Arts de Castelló s'ha intervingut en l'activitat amb l'exhibició de la reproducció d'un dels vasos de Vicarello, que forma part de l'exposició permanent del museu; el qual es relacionava directament amb un mapa polític d'Espanya aportat pel Museu Pedagògic de Castelló, i tots dos vinculats amb un ordinador connectat a la xarxa, que relacionava ambdues peces. I tot complementat amb un traçat amb cintes adhesives de colors al terra de la sala, que animaven al visitant a localitzar i situar nous punts de trobada, espais importants d'informació d'acord a diverses necessitats individuals o col·lectives que no apareixen en un mapa normalitzat.

Sabut és que la cartografia representa la superfície d'un territori geopolític d'una manera senzilla, establida i normalitzada, la qual cosa ens permet fixar llocs, i, com no, traçar un recorregut per arribar a un destí.

Els romans disposaven d'itineraris que indicaven els milers de passos que hi havia d'una ciutat a l'altra al llarg de la calçada. Els coneguts com a vasos de Vicarello son quatre gots, que foren descoberts a mitjans del segle XIX en l'actual Bagni di Vicarello, en el qual hi havia inscrit l'itinerari i les etapes que hi havia entre Gades (Càdis) i Roma.

Amb la reproducció d'un d'eixos gots, aquell que mostra les diverses estacions que creua la via romana per la zona de les terres de Castelló, hem volgut relacionar-lo amb els mapes de camins i carreteres que nosaltres coneixem

I d'aquí que junt al got, com hem dit, hi hagués

un mapa d'Espanya, amb els camins, carreteres principals i xarxa de ferrocarrils i que ens mostra la representació d'un recorregut, d'un espai amb entitat física i material. Un mapa que es resol per mitjà d'unes imatges, uns gràfics i un text convencional.

Amb l'ordinador present en la mostra, connectat a la xarxa, amb una aplicació al Google Maps, que ens oferia la representació del plànol de la ciutat de Castelló, proposàvem a tothom i els convidàvem a configurar i crear un nou mapa de la ciutat, fixar noves i diferents referències a les comunes i habituals emprades fins l'actualitat. Tot d'acord a les actuals i vigents necessitats de la societat del present, tant heterogènia i variada.

Un mapa viu i actiu, en contraposició al concepte estàtic del qual tots coneixem, que les canviants i ràpides dinàmiques de la societat del present.

En el terra de l'espai del museu on tenia lloc l'activitat, es disposava una escenografia, mitjançant cintes adhesives de colors i cintes mètriques, que marcaven un territori amb una maranya de carreteres, rius, vies ferroviàries, etc., així com viles, ciutats i estats, com una mena de cartografia. Un mapa que simbolitzava tant el temps com l'espai i que ens reafermava en la dimensió trajectiva de la vida humana.

José Caño Llorens
Tècnic Departament Didàctic
Museu de Belles Arts de Castelló

El cartògraf

Si la cartografia és la tècnica que, per la seva capacitat ontogenètica, s'encarrega de fer el món, podríem dir que el cartògraf -almenys aquest cartògraf que es dedica a fer mapes deixant que un retolador traspassi sobre un paper el moviment que un vehicle imposa al seu cos- és una espècie de creador de realitat. Una realitat que va creant al mateix temps que la representa. Aquest fet aparentment contradictori amaga un programa sobre el món que ens envolta, que es redefineix a cada nou acte de cartogràfic, perquè el cartògraf, almenys el nostre cartògraf, només és capaç de fer mapes d'un sol ús, si és que en tenen cap.

L'artista Damià Vives ha traçat la cartografia de l'itinerari entre els diferents espais que formen part de l'exposició "Nous Atles Il·lustrat". Pujats en un cotxe l'hem portat del campus de la Universitat Jaume I al museu de Belles Arts de Castelló, passant pel Menador Espai Cultural i l'Espai d'Art Contemporani de Castelló.

Instal·lació El cartògraf. Sala del Museu Pedagògic al Menador de Castelló.

Cartografies de paisatges interurbans

Aquestes peces sorgeixen a partir de diferents desplaçaments en diferents tipus de transport per diferents indrets de l'Estat espanyol i l'estranger. Jo, com a passatger que es desplaça d'un lloc a un altre, assegut, sense recolzar l'esquena enlloc, dispenso el paper sobre les meves cames i vaig traçant amb el braç esquerre en angle recte junt al cos al ritme de les gronxadades del vehicle deixant-me emportar durant tot el trajecte com si no tingués la capacitat de decisió i, per tant, no ser capaç més que de seguir per inèrcia el trontoll del mitjà de transport. Són els registres resultants d'un mateix acte performàtic de resistència i d'aguantar l'equilibri, de principi a fi; com un acte de mimesi conductual social, la repetició de l'acció accentua que s'està assenyalant aquest fet. Alhora, aquestes cartografies són una forma de recórrer l'entorn sense moure's, d'habitar-lo, d'estudiar-lo, de descobrir-hi les formes i els matisos que el constitueixen, que s'amaguen en ell, de mostrar allò que no es pot dir. Ara bé, la importància de tot plegat recau en el procés, un procés en què passatger i obra es sotmeten a un temps, condicions i a un espai determinat.

Tot partint de l'art, un microespai de llibertat

on es poden repensar i replantejar els models de coneixement¹, proposar uns "mapes" (i un mapa, al cap i a la fi, no deixa de ser un paisatge) com a resultat d'un acte performàtic –arbitraris, subjectius i incomplets, com tots els mapes– ens convida a qüestionar-nos els sistemes de representació que fem servir i les nocions que hi són subjacents.

Com explica Helena Tatay: "A l'ésser humà sempre li ha calgut projectar i construir estructures per entendre el caos que és la vida. Els mapes fragmenten la realitat i ens permeten presentar-la en forma de taules. D'aquesta manera, traduïm i codifiquem l'espai físic, però també el coneixement, els sentiments, els desitjos i les experiències vitals."

1. No represento el que veig, sinó presento el que pateixo. I l'obra no és més que la narració gràfica resultant del procés que s'ha seguit. Pot semblar un acte absurd però l'absurd no és la mera absència de sentit sinó el fet de qüestionar-lo.

Damià Vives
Artista

Sobre el pla

Em van ensenyar en l'assignatura de Física, fa ja una pila d'anys, que sobre el pla que formen unes coordenades cartesianes, de les quals l'espai és l'eix d'ordenades i el temps l'eix d'abscisses, si dibuixem el moviment d'un punt el resultat és un vector que es desplaça "d'esquerra a dreta". És evident l'afirmació, però explicar de manera coherent alguna de les formes que pot dibuixar eixa línia serpentiforme és més complicat del que sembla. El vector temps no pot fer mai un dibuix en direcció "de dreta a esquerra", si acceptem l'evidència sensorial coneguda sobre el temps al llarg de la història, i a segments de la mateixa longitud de l'eix del temps no corresponen segments iguals de l'eix de l'espai. Les coses no són el què pareixen.

Pense ara el lector racionalista i empirista en la cartografia de la Terra, la noble tècnica de representar la superfície d'un esferoide sobre una superfície plana, un impossible matemàtic a partir del qual es dibuixen els mapes o planisferis que deformen sistemàticament la realitat. Suma a més a més el lector l'arbitrària orientació del mapa dins l'Univers i ja estarà situat a la vora del caos conceptual. Però no cal patir, a la nostra escala humana trobem les coses quotidianes sense massa problemes gràcies als mapes, croquis, esborranys i fins i tot les quatre ratlles que ens dibuixen a un tros de paper.

Glòria Jové i Quim Bonastra, comissaris de l'exposició «Nou Atlas Il·lustrat» realitzada a Castelló de la Plana la primavera de 2018, van convidar l'artista mallorquí Damià Vives a dibuixar una de les seues "cartografies en moviment". Per a entendre'ns cal aclarir que Damià Vives és artista plàstic, no és geògraf, i autor de performances de l'espai. En una entrevista l'any 2017 assenyalava que les seues «"Cartografies" són el resultat d'un acte performatiu, el de deixar-se portar. Pot semblar un acte absurd, i ho és tenint en compte la lògica imperant». Artista dixit. M'imagina a Damià Vives assegut al metro de

Barcelona amb la mà sema que sosté un llapis, com el pèndul d'un sismògraf, dibuixant els moviments del desplaçament del vagó, és a dir els canvis de direcció, les aturades i arrencades i l'acceleració. D'aquesta manera sobre el pla bidimensional dibuixa durant el trajecte un vector continu per tot l'espai del paper i en totes les direccions. Els viatgers de ben segur miren de reüll, perquè al metro ja se sap que hi ha de tot, o no en fan cas, perquè potser està fent propaganda d'alguna cosa.

La "cartografia" encomanada pels comissaris era connectar els espais d'exposició: Facultat de Ciències Humanes de la Universitat Jaume I, Menador-Espai Cultural, Museu d'Art Contemporani i Museu de Belles Arts. Un itinerari per Castelló de la Plana de punta a punta en direcció oest-est. Qui subscriu aquestes línies al volant del seu cotxe i Damià Vives al seient del darrera. Pel camí, semàfors, passos de zebra, rotondes, aparcaments soterranis i carrers en totes direccions. El resultat una "cartografia en moviment", un dibuix com un gran cabdell de fil en dues dimensions. El cabdell cartogràfic obtingut no és un gràfic amb paràmetres lògics, ho ha explicat l'autor, és una performació de l'espai i del temps. Sembla un dibuix absurd segons la lògica. No el podem definir tampoc com un dibuix emocional. L'autor deixava lliure la mà, com el pèndul del sismògraf, aparentment sense intervindre en la construcció de l'obra més enllà de prestar-li la mà i el llapis al moviment del cotxe. Ars gratia artis.

P.S. Potser la "cartografia en moviment" és el vincle entre la Física i l'Art, entre la lògica i les emocions? Que baixen Einstein o Hawking i m'ho expliquen, si és que hi ha alguna cosa que cal explicar a una performance.

Manuel Rosas Artola
Professor
Universitat Jaume I

Les regles cartogràfiques

Quan el territori precedeix al mapa aquest darrer és el reflex d'una realitat profunda. L'única manera de conèixer millor aquesta realitat és fent mapes tècnicament més acurats.

Quan el mapa precedeix al territori, emmascara i desnaturalitza aquesta realitat bàsica. El mapa no és res més que una mala aparença i cal desconstruir-lo per saber com s'ha construït aquesta representació de la realitat per descobrir la realitat profunda que amaga.

Quan ni el mapa precedeix al territori ni el territori precedeix al mapa, aquest darrer emmascara l'absència d'una realitat profunda en haver-se esvaït la distinció entre imatge i realitat. El mapa es confon amb el territori.

Quan el mapa no té cap relació amb el territori es converteix en un simulacre.

En l'Era del Bany d'Imatges és impossible una imatge del món.

A d'alt o baix

Actualment en la nostra cultura acceptem les regles cartogràfiques plantejades per Ptolomeu (c. 85 – c. 165) i més tard establertes i promocionades pels cartògrafs més prestigiosos com Waldseemüller (c. 1470 - c. 1521) i Mercator (1512 – 1594). Aquestes regles consideren que el nord geogràfic i magnètic estan situats a la part superior dels mapes. A més a més, als mapamundis Europa està situada al centre, Amèrica esta situada a l'oest i Àsia a l'est. Aquestes regles estan tant assumides que, quan la nau “Apolo 17” va fer la foto de la Terra vista des de l'espai amb el nom “Blue Marble”, la seva orientació mostrava l'hemisferi sud dalt i el centre esquerra estava ocupat per Madagascar i, a la dreta, estava situada Àfrica. Ràpidament, aquesta foto fou modificada per a situar el nord dalt i Europa al centre.

En realitat, aquestes convencions en les que es col·loca el nord dalt no responen a causes naturals, sinó que són normes arbitràries proposades pels cartògrafs i acceptades per les esferes dominants que ens les mostren com un dogma. Malgrat que aquestes normes estan mundialment establertes, des de ben antic han existit i existeixen encara mapes que no les compleixen.

Abans dels viatges europeus d'exploració i de que aquestos traspasessin el cap de Bona Esperança el 1488, els àrabs i els xinesos ja dibuixaven els mapes amb el sud a la part de dalt. D'aquesta època podem parlar del mapamundi de Kangnido dibuixat el 1402 i el

mapamundi de Virga (1411-1415).

A la cultura occidental, ja en 1459 el monjo venecià Fra Mauro dibuixà el considerat millor memorial de la cartografia medieval, consistent en un planisferi circular amb orientació invertida, és a dir, el sud a la part superior del mapa, en contrast amb els mapes de Ptolomeu, que sempre dibuixava el nord a la part superior. També va infringir la norma de Ptolomeu que sempre dibuixava Jerusalem a la part central dels mapes. En realitat Fra Mauro volia incloure en el seu mapamundi terres desconegudes per Ptolomeu desplaçant el centre cap a l'est de Jerusalem.

Un exemple més actual és la publicació feta el 2007 per l'Institut Geogràfic Militar de Xile que, amb la intenció de donar un major protagonisme al seu país, publicà un mapamundi amb el nord a la part de baix i Xile situat al centre.

Darrerament es parla de mapes invertits i s'utilitzen com instruments educatius dins les corrents crítiques, amb la intenció d'acabar amb els dogmatismes establerts sobre la orientació dels mapes.

Hermí Segarra

Mestre

Moviment de Renovació Pedagògica
Escola d'Estiu de Castelló

ÁFRICA

MAPA POLÍTICO

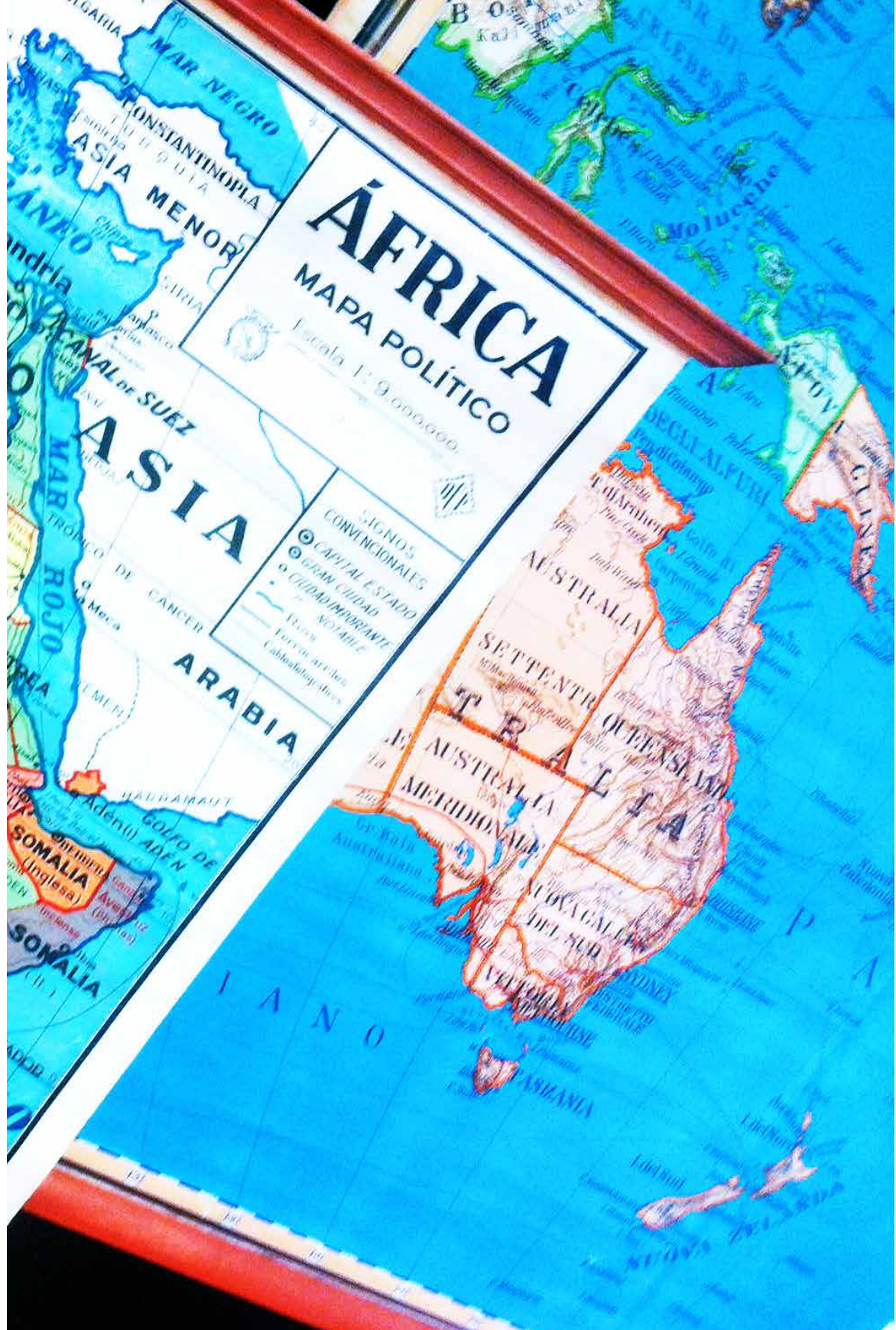
Escala 1:9.000.000.

SIGNOS
CONVENCIONALES

- CAPITAL ESTADO
- GRAN CIUDAD
- CIUDAD IMPORTANTE
- CIUDAD MENOR

— Fiume
— Ferrovie
— Cables telegráficos

Les tasques de conservació i restauració

El Museu Pedagògic de Castelló (MPdC) presenta, donat el seu origen i la seva funció, un fons molt heterogeni. Aquests fons abasten des de material escolar del segle passat fins a objectes tecnològics que, al seu moment, van aconseguir fer-nos la vida més fàcil, però que avui dia la seva tasca ja va finalitzar i han quedat obsolets. Ara queden abrigats sota aquesta institució per tal de ser un vestigi original d'un passat no molt llunyà.

Una de les principals missions del museu és conservar aquest fons per al seu estudi i difusió i restaurar aquells objectes que estan en perill de perdre la seva integritat física, estètica o històrica. Per aquest motiu, el museu s'ha preocupat de tindre els seus fons en constant recuperació, restaurant els objectes que necessiten ser intervinguts i establint nous paràmetres de conservació, formes d'emmagatzematge i catalogació.

Els objectes restaurats fins a la data són dues escultures anatòmiques desmuntables destinades a l'ensenyament del cos humà, mapes físics i polítics escolars de paper i una sèrie de mapes negres pintats a mà que permeten ser escrits amb guix. Generalment, tots aquests objectes presenten un estat de conservació d'acord amb la seva naturalesa i emmagatzematge. Els danys més representatius han estat ocasionats per l'ús que se'ls ha donat a les peces per a l'ensenyament i als anys que han estat emmagatzemades.

Els mapes escolars restaurats són de paper entelat i clavats a dos llistons de fusta que permetien la seva manipulació i ser penjats per al seu estudi. L'estat de conservació d'aquests era divers. Presentaven brutícia superficial (pols, ous d'insectes, etc.), que era retirada mitjançant aspiració amb aspiradora especial per al tractament d'obres d'art, trencaments del paper, pèrdua d'adhesió del paper respecte a l'entelat i desclavat dels llistons a causa d'el trencament del paper i la tela en contacte amb els claus.

D'altra banda, els mapes negres presentaven patologies diferents, ja que estan fets de materials diversos als anteriors. Aquests estan

formats per dos llistons de fusta que subjecten mitjançant claus una tela d'arpillera o sac impregnada d'un material negre tipus brea, al seu torn pintat a mà. Aquest tipus de brea, al tractar-se d'un material amb temperatura de transició vítria baixa, es troba lleugerament mordent a temperatura ambient. Això ha generat que, com que els mapes emmagatzemats uns sobre d'altres, s'han quedat embeguts en aquest material trossos i fils de la tela d'arpillera de la del darrere de la resta. Les tasques principals de restauració han estat netejar amb esponja de fum (anterior proves d'erosió i canvi de textura i brillantor) i amb punta de escapel roma aquestes restes d'arpillera per a una lectura correcta dels mapes i un adequat manteniment.

El cas de les escultures anatòmiques desmuntables idèntiques és ben diferent. En tractar-se d'objectes tridimensionals, presenten un altre tipus de problemes. En aquest cas, les dues escultures presentaven gran quantitat de brutícia superficial, restes de cinta adhesiva i cops. Però la dificultat principal era que una d'elles, en algun moment, va caure frontalment contra el terra partint-la pels turmells i trencant-la pel tòrax i el nas. Per tant, la restauració d'aquesta escultura va abastar principalment el muntatge i recuperació de les parts trencades i perdudes perquè pogués tornar a estar de peu en posició vertical sobre el seu pedestal.

Tots els tractaments de conservació i restauració realitzats compleixen amb els principis de conservació i restauració, com la mínima intervenció i la reversibilitat i discernibilitat dels tractaments i materials afegits. Les intervencions han estat realitzades sempre des del punt de vista de la conservació dels objectes a llarg termini, tant en magatzems com en exposicions, ja que moltes són prestades temporalment a altres entitats per a la seva exposició museística.

Elvira Safont Cruz
Conservadora i Restauradora
de Béns Culturals

Selfie

La instauració de l'ensenyament de la geografia en els països occidentals a partir de finals del segle XIX va tenir una clara voluntat de naturalitzar físicament els fonaments de les ideologies nacionals. En els nostres dies encara és freqüent l'aprenentatge de la geografia a base de calcar mapes i d'omplir mapes muts fins que el cos i el cervell entenen que la pàtria no és una construcció històrica, sino un conjunt espacial que ha estat creat per la mateixa natura. Però, als antics mapes li han sortit uns potents competidors en la creació de subjectivitats.

mP_dC
Museu Pedagògic de Castelló